

Визначальною ознакою недискретного інституційного медичного є динамізм, що зумовлює необхідність постійної зміни лікарем стратегій і тактик у процесі спілкування з колегами-фахівцями залежно від ситуації (операція, сумісний огляд, «п'ятихвилинка», звіт, чергування, обхід, розбір операції тощо) та характеру комунікативної настанови.

У межах недискретного дискурсу професійний статус знаходить своє вираження в семантиці, синтаксисі та прагматиці, в межах усіх комунікативних та граматичних категорій. Ці особливості виявляють себе відповідно до соціально-рольових очікувань партнера по комунікації.

Запропонована класифікація медичного дискурсу може бути підґрунтям для подальшого аналізу різних типів фахового дискурсу, оскільки вона реально демонструє, у який спосіб і за яких обставин інституційний (позамовний) чинник впливає на характер комунікації певної професійної спільноти.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Борботько В.Г. Принципы формирования дискурса: Учебное пособие по спецкурсу для студентов лингвистических факультетов. – Сочи: Изд-во Сочинского гос. ун-та туризма и курортного дела, 1999. – 92 с.
2. Ван Дейк Т.А., Кинч В. Стратегии понимания связного текста//Новое в зарубежной лингвистике. Вып. 23. Когнитивные аспекты языка. – М.:Прогресс, 1988. – С. 153-211.
3. Водак Р. Язык. Дискурс. Политика // Пер. с англ. и нем.; ВГПУ. – Волгоград: Перемена, 1997. – 139 с.
4. Карасик В.И. О категориях дискурса // Языковая личность: социолингвистические и эмотивные аспекты: Сб. науч. тр. / ВГПУ; СГУ. - Волгоград: Перемена, 1998. – С. 185 – 197.
5. Карасик В.И. Структура институционального дискурса // Проблемы речевой коммуникации. Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 2000. – С.25-33.
6. Мусохранова М.Б. Интерпрофессиональная и интрапрофессиональная составляющие профессиональной речи врача // Межкультурная коммуникация: Мат-лы науч.практ.конф. Омск: Омск. гос. ун-т, 2002. – С. 57 – 59.
7. Сиротинина О.Б. Тексты, текстоиды, дискурсы в зоне разговорной речи // «Человек – текст – культура». – Екатеринбург, 1994. – С.105-124.
8. Фуко М. Археология знания. – К.: Ника-Центр, 1996. – 208 с.
9. Хабермас Ю. Политические работы. – М.: Праксис, 2005. – 368 с.
10. Gumperz J. J. Discourse Strategies. – Cambridge: Camb. Univ. Press, 1982. – 225 p.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Ніна Литвиненко – доктор філологічних наук, професор кафедри україністики Національного медичного університету ім. О.О. Богомольця, м. Київ.

Наукові інтереси: принципи організації інформації у професійному дискурсі та способи презентації цієї інформації мовними засобами; теорія тексту та дискурсу.

УДК 811.111'27:155.840

ПРАГМАТИКА ОЦІНКИ

Ганна ПРИХОДЬКО (Запоріжжя, Україна)

Статтю присвячено розгляду ролі оцінки як прагматичного феномену. Наголошується на нерозривності семантики й прагматики, на когнітивно-прагматичній природі оцінки.

Ключові слова: оцінка, семантики, когнітивно-прагматична природа.

The article deals with the problems of the role of evaluation as the pragmatic phenomenon. Attention is paid to the indissoluble character of semantics and pragmatics, cognitive and pragmatic nature of the category of evaluation.

Key words: evaluation, semantics, cognitive and pragmatic nature.

Оцінювання – це процес, який має місце в будь-якій науці. Підтвердженням цього є той факт, що ціннісна орієнтація в багатьох випадках сприяла розвитку цілої низки напрямків не тільки в лінгвістичній галузі, але й у комп'ютерній техніці, генній інженерії та інших, що свідчить про стійку інтеграцію наукових знань у межах когнітивної парадигми, яка за попереднім визначенням формувалася як інтердисциплінарна (когнітивна) наука.

Важливо зазначити, що оцінна діяльність не тільки когнітивна, але й прагматична за своєю сутністю, тобто її вивчення особливо шляхом прагматичного аналізу необхідно здійснювати з урахуванням такого її аспекту, як "моделі світів, котрі містяться у свідомості комунікантів" [1: 65]. Отже доречним для дослідження оцінки є положення про властивості моделей пізнання, зокрема, про динамічний розвиток когнітивних моделей у філогенезі, онтогенезі та у соціогенезі, оскільки оцінка детермінована соціально, економічно, політично, духовно та етнокультурно.

Поверненість лінгвістичних досліджень сьогодення до прагматичної сторони мовного знака, відбиваючи осмислення мови як продукту і інструмента людської діяльності, не означає, що структурно-семантична парадигма лінгвістики поступається місцем прагматичній.

Прагматика і семантика не можуть бути жорстко протиставлені одна одній як два типи взаємовиключних значень. Навпаки, вони являють собою таку функціональну єдність, у якій

перша виступає як практична семантика, а друга належить до тої сторони мовленнєвої діяльності, яка, створюючи знакові аналоги світу, слугує здійсненню мовленнєвих актів [3: 722].

Непротиставленість семантики і прагматики цілком узгоджується з поглядом сучасної лінгвістики на розподіл сфер їх компетенції (семантика вивчає значення мовних одиниць поза контекстом, а прагматика – у контексті), а отже й закономірність: чого не закладено в мовну одиницю на довербальному рівні, того не може бути в режимі її комунікативного застосування.

Оцінна діяльність сама по собі має прагматичну направленість: впливаючи на ціннісну орієнтацію реципієнта, вона тим самим скеровує його діяльність.

Метою запропонованої наукової розвідки є визначення прагмасемантичних обрисів оцінки.

В оцінці семантичний та прагматичний аспекти нероздільні. Всі сторони її функціонування відображають злиття семантики (власного значення мовних одиниць) й прагматики (умов реалізації процесу комунікації, оцінку мовної компетенції слухача, ставлення мовця до сказаного, вплив адресанта на адресата тощо). У такому разі абсолютно справедливим видається висловлювання Дж. Ліча про те, що "І семантика, й прагматика мають відношення до значенням мовного знаку, але відмінність між ними трактується через витлумачення дієслова "значити" (*to mean*): семантика відповідає на питання "Що означає?", а прагматика – "Що ви хочете сказати, використавши це слово?" [7: 5 – 6].

Досягнення будь-яких прагматичних цілей неможливе поза комунікацією, тому остання є чи не найважливішою умовою діяльності людини й самого її життя. Вербальна комунікація здійснюється через мову, яка є і формою, і засобом спілкування.

У процесі комунікації відбувається актуалізація мовної системи, причому не якоїсь абстрактної, а реально існуючої у свідомості комунікантів, яка поза спілкуванням не матеріалізується.

У зв'язку з цим важливого значення набуває комплексне вивчення мови як однієї з першооснов людських відносин. Вирішення його покладається на комунікативну лінгвістику, яка вивчає мову на всіх її рівнях і в найрізноманітніших функціональних виявах, що сприяє "забезпеченню взаєморозуміння між людьми" [2: 174].

Можливість вербальної комунікації завжди реалізується у конкретній ситуації, у певному контексті, який є внутрішньою характеристикою комунікації. Комунікативний аспект мови означає наявність єдиної структури мовних одиниць, скріплених зв'язком змістовних і формальних сторін.

Враховуючи той факт, що оцінка набуває максимально повної актуалізації щонайменше на рівні висловлювання, то саме воно, на нашу думку, й повинно стати одним із основних об'єктів дослідження в комунікативній лінгвістиці. Через свою складність і багатоманіття виявів воно належить до лінгвальних явищ, пізнання яких не вимірюється кількістю присвячених їм робіт, вони потребують постійного, більш глибокого проникнення в їх сутність. Це також стосується й дослідження оцінних елементів, що складають певну систему й характеризуються, як ми вже зазначали, як у семантичних, так і прагматичних параметрах.

Інтегральне когнітивно-комунікативне розуміння мови дозволяє розглядати її одиниці як такі, що забезпечують комунікантів запасом певних символічних ресурсів, за допомогою яких вони (комуніканти) можуть будувати та оцінювати висловлювання завдяки заданій здатності до прийняття рішень та до категоризації [6]. Мова постає в такому ракурсі як результат усіляких концептуалізацій, орієнтованих на аналіз ментальних репрезентацій мовних форм. При цьому під концептуалізацією розуміють "певний спосіб узагальнення людського досвіду, який мовець реалізує у висловлюванні" [5: 7].

Інтегральна когнітивно-комунікативна модель розглядає мову як феномен когнітивного порядку, який використовується у комунікативній діяльності і має для цього необхідні одиниці, структури, категорії, механізми. У цій моделі як раз і посилюється синтез двох головних парадигм сучасної науки – комунікативної і когнітивної. Подолавши ізоляціонізм у інтерпретації базових функцій мови, сучасне мовознавство повертається до методологічно вивіреного принципу його вивчення й опису – від часткового (когніція, комунікація) до загального (гносеокомунікація), результатом якого стає розуміння мови і її природи у нерозривній єдності її пізнавальних і функціональних засад.

Завдяки інтегративному підходу до опису функціонування тих чи інших сфер мовної системи, можна одержати досить переконливі дані відносно механізмів вербалізації онтології позамовної дійсності. Інтегральна когнітивно-комунікативна модель дослідження мови, посилюючись традиційним системо- і антропоцентричними підходами, підводить нас до усвідомлення тієї істини, що людина як істота, яка неминуче систематизує та структурує свій життєвий світ тим чи іншим способом, фіксує отримані результати у вигляді різноманітних знань (понять, концептів, картин світу, фреймів, інформації) і репрезентує їх за допомогою семіотичного вербального коду – номінативних і предикативних одиниць.

Приєднуючись до А.М. Приходька [4: 13], ми вважаємо, що когнітивно-комунікативна модель вивчення мовних явищ припускає визнання: а) секвенціональності устрою мовних одиниць (в системі «форма – зміст – функція»); б) функціональності мови і телеологічності мовленнєвої діяльності; в) існування набору ізofункціональних (альтернативних) мовних засобів для вираження одного й того ж змісту, вибір яких диктується інтенціональними настановами мовця; г) розуміння феномену спілкування як двостороннього процесу, учасники якого користуються однаковою кодом; д) тісного взаємозв'язку інтра- і екстралінгвальних чинників, що впливають на процеси породження і розуміння висловлювання; е) взаємодії різних типів знань, які активізуються у процесі породження і розуміння висловлювання.

Перераховані ознаки дозволяють стверджувати, що головною інтегральною рисою когнітивної і дискурсивної парадигм мовознавства є той факт, що обидві вони не обмежуються описовим методом, а являють собою холистичну модель пояснення функціонування мовної системи. Це означає, що структура і функції мови не можуть розглядатися ізольовано, а тому дана модель (на відміну, скажемо, від генеративного напрямку) припускає широке використання досягнень суміжних наукових дисциплін – філософії, логіки, соціології, психології тощо.

Категорія оцінки, виявляючись на всіх рівнях мови, фокусує різноманітні засоби свого вияву в мовленні, що й дає нам підстави говорити про оцінку як категорію, що має власний **прагмасемантичний потенціал**.

При цьому **прагмасемантичний потенціал оцінки** ми трактуємо як арсенал засобів її реалізації, який є досить різноманітним: від лексичних (на рівні мови) до дискурсивних (на рівні мовлення), тобто перехід від функції-потенції у функцію-результат включається у процес трансформації мовних одиниць в одиниці мовлення та в його конкретні прояви у висловлюваннях і дискурсах. Форми вираження оцінки різноманітні у просторі й часі, вони варіюються від експліцитних до імпліцитних.

Увага до оцінки як дискурсивної категорії дає змогу для подальшого розгляду цієї проблеми, а саме: виявлення специфіки її вираження в різних типах дискурсів, що, на наш погляд, повинно бути одним із головних моментів у аксіопрагмалінгвістичних дослідженнях, націлених на наступне вивчення потенціалу оцінки та її місця у творенні універсальї комунікативної діяльності.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Карабан В.І., Верба Л.Г. Дослідження непрямих мовленнєвих актів у зіставній комунікативній семантиці / В.І. Карабан, Л.Г. Верба // Доповіді та повідомлення Міжнародної наукової конференції "Проблеми зіставної семантики". – К.: КДЛУ. – 1997. – С. 345 – 347.
2. Колшанский Г.В. Коммуникативная функция и структура языка / Г.В. Колшанский. – М.: Наука, 1984. – 175 с.
3. Никитин М.В. Курс лингвистической семантики / М.В. Никитин. – СПб: Научн. центр проблем диалога, 1996. – 760 с.
4. Приходько А.М. Складно-сурядне речення в сучасній німецькій мові: синтактика, семантика, прагматика: Дис... д-ра філол. наук: 10.02.04. / А.М. Приходько. – К., 2002. – 461 с.
5. Рахилина Е.В. О тенденциях развития когнитивной семантики / Е.В. Рахилина // Изв. РАН: Сер. Литературы и языка. – 2000. – Т. 59, № 3. – С. 3 – 15.
6. Langacker R.W. A View of Linguistic Semantics / R.W. Langacker // Topics in Cognitive Linguistics / B. Rudzka-Ostyn (ed.). – Amsterdam: Benjamins, 1988. – P. 49 – 90.
7. Leech G.N. Principles of Pragmatics / G.N. Leech. – L. and N. Y.: Longman, 1983. – 250 p.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Ганна Приходько – доктор філологічних наук, професор кафедри англійської філології факультету іноземної філології Запорізького національного університету.

Наукові інтереси: когнітивна лінгвістика, концептологія, прагматика, лінгвокультурологія.